

Maria Chomyszyn-Gajewska, Agnieszka Cabała, Jorma Virtanen

POSTAWY I ZACHOWANIA ZDROWOTNE STUDENTÓW STOMATOLOGII WYDZIAŁU LEKARSKIEGO UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO COLLEGIUM MEDICUM WOBEC PALENIA TYTONIU

HEALTH ATTITUDES AND BEHAVIORS OF STUDENTS OF THE FACULTY OF DENTISTRY JAGIELLONIAN UNIVERSITY COLLEGIUM MEDICUM TOWARDS TOBACCO SMOKING

Katedra i Zakład Periodontologii i Klinicznej Patologii Jamy Ustnej IS UJCM w Krakowie
Department of Public Health University of Helsinki, Finland

STRESZCZENIE

Palenie tytoniu jest poważnym problemem medycznym i społecznym. W pierwszym rzędzie dotyczy on młodzieży i studentów, bowiem w tym okresie życia kształtują się nawyki i zachowania, także zdrowotne. Celem badania było określenie stopnia rozpowszechnienia palenia tytoniu wśród studentów stomatologii Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum w Krakowie, poznanie ich postaw wobec tego nałogu oraz stopnia świadomości odpowiedzialności zawodu lekarza dentystry w kształtowaniu prozdrowotnego zachowania pacjentów. Badaniem objęto 345 studentów Wydziału Lekarskiego - Oddziału Stomatologii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Badanie przeprowadzono za pomocą przygotowanego do badań kwestionariusza. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że odsetek codziennie palących studentów stomatologii jest nieco niższy niż odsetek występujący pośród ogółu polskiej populacji. Studenci są świadomi szkodliwości czynnego i biernego palenia, a także rozumieją swoją przyszłą rolę, rolę lekarza dentystry, w profilaktyce i leczeniu nałogu palenia tytoniu, jednakże nisko oceniają skuteczność takich działań.

Słowa kluczowe: *studenci stomatologii, palenie tytoniu, postawa, zachowania zdrowotne*

ABSTRACT

Smoking is a serious medical and social problem in Poland. In a very specific way it affects youth and students because in this period of life health behaviours and habits are formed. The aim of the research was the valuation of the scale of smoking habits, attitude and knowledge of this problem among dental students of CMUJ. The research included 345 students. The study was based on special questionnaire. The results allowed to claim that the frequency of smoking among dental students was lower than among general Polish population. Dental students were conscious how harmful smoking and passive cigarette smoking to health is. They understood their role in anti-nicotine actions, but had a low opinion about the effectiveness of such actions.

Key words: *students of the Faculty Dentistry, smoking habits, attitude, health behaviors*

WSTĘP

Według definicji Światowej Organizacji Zdrowia (World Health Organization - WHO) (1) za palacza tytoniu uważa się osobę, która w ciągu całego swojego życia wypaliła co najmniej 100 papierosów. Palenie tytoniu okazało się poważnym problemem zarówno medycznym, jak i społecznym w większości krajów świata. W szczególności dotyczy on młodzieży i studentów ze względu na fakt, iż w tym okresie życia

kształtują się nawyki i zachowania zdrowotne. Przed okresem demokratycznych przemian w roku 1989 Polska była jednym z tych krajów w których odnotowano największe rozpowszechnienie palenia tytoniu (2). Od połowy lat 90. XX wieku wprowadzono w życie wiele rozporządzeń wynikających z Ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych z 9. listopada 1995 roku (tekst ujednolicony na 01.07.2011). W tym czasie prowadzono także intensywnie profilaktykę antynikotynową i ogólnie

polskie kampanie zdrowotne. W efekcie liczba osób palących tytoń obniżyła się, zwłaszcza wśród mężczyzn oraz osób młodych i dobrze wykształconych (2, 3). Dla przykładu, odsetek codziennych palaczy w populacji mężczyzn zmniejszył się z 65% w 1982 roku do 39% w roku 2002. Zmniejszenie liczby palących nastąpiło także wśród kobiet – z 30% w 1982 roku do 24% w roku 2002 (1, 2).

Przeprowadzone w latach 2009-2010 badania sondażowe, organizowane przez Ministerstwo Zdrowia we współpracy z WHO w ramach ogólnoswiatowego programu Global Adult Tobacco Survey (GATS) wykazały, że w Polsce codziennie paliło tytoń 33,5% dorosłych mężczyzn i 21% dorosłych kobiet, tj. 27% osób dorosłych (3). Są to dane wskazujące na tendencję spadkową w stosunku do tych, które uzyskano w roku 2002. Jednakże niektórzy autorzy odnotowali rozpowszechnienie nałogu palenia wśród dorastającej młodzieży, zwłaszcza dziewcząt i młodych kobiet (w latach 1990–1998, odsetek palących dziewcząt w wieku 11–15 lat zwiększył się z 22% do 36%) oraz obniżanie wieku inicjacji palenia tytoniu (4).

W latach 2008-2009 w USA przebadano 2804 osoby, po 400 z każdej dziedziny medycznej. Stwierdzono niską (<6%) liczbę osób palących z wyjątkiem pielęgniarek (13%) (5). W 2006 roku, przeprowadzono także metaanalizę piśmiennictwa anglojęzycznego z ostatnich 25 lat pod kątem opisu występowania palenia tytoniu wśród lekarzy dentystów. Ogólnie stwierdzono niskie występowanie tego nałogu, a nawet tendencję spadkową. Najniższe rezultaty na ten temat odnotowano w USA i Australii, a najwyższe z Włoch i Jordanii (6).

W 2004 r. przeprowadzono sondaż wśród lekarzy dentystów w Dystrykcie Federalnym w stolicy Brazylii. Stwierdzono, że 37% badanych (42% mężczyzn i 31,4% kobiet) było palaczami (średnia krajowa 32%) (7). Z kolei badania ankietowe przeprowadzone w 2006 roku u 538 lekarzy dentystów w Hiszpanii wykazały, że palaczy było mniej niż w ogólnej populacji i w innych zawodach medycznych. W grupie w wieku 25-34 lat paliło 26,1% mężczyzn i 14,9% kobiet, podczas gdy w takiej samej grupie wiekowej w populacji ogólnej tytoń paliło odpowiednio 43,6% i 37,1% (8, 9).

Inaczej sytuacja przedstawia się wśród studentów kierunków medycznych. W porównaniu z Norwegią czy Stanami Zjednoczonymi, gdzie codziennie pali papierosy zaledwie 3–5% studentów medycyny, w Polsce odsetek palących studentów jest większy (2, 10, 11, 12, 13). Rozpowszechnienie nałogu np. wśród gdańskich studentów (2) jest zbliżone do wielkości nałogu odnotowanego w wielu innych europejskich uczelniach – od 21% we Francji do 26% w Turcji (14, 15, 16). *Siemińska* i wsp. porównali wyniki badania dotyczącego palenia tytoniu wśród studentów I roku

medycyny AM w Gdańsku z lat 2002-2003 z analizą przeprowadzoną na ten temat wśród studentów Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Gdańsku 10 lat wcześniej i wykazali zmniejszenie się liczby studentów palących tytoń (2). Porównali także uzyskane wyniki z wcześniejszymi badaniami studentów wydziału lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie i stwierdzili dwukrotnie niższą liczbę regularnych palaczy, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn (2). Odwrotną tendencję, tj. zwiększanie się występowania palenia wśród studentów medycyny stwierdzono na Uniwersytecie w Kownie, gdzie w ostatnich 10 latach liczba palących wzrosła dwukrotnie (17). Jednak zarówno na Litwie, jak i w Albanii, odsetek regularnie palących studentek (odpowiednio 4% i 5%), przy podobnym lub wyższym odsetku palących studentów (odpowiednio 19% i 34%) (18, 19), okazał się znacznie mniejszy niż w Polsce.

Celem niniejszego badania było określenie stopnia rozpowszechnienia palenia tytoniu wśród studentów stomatologii UJCM w Krakowie, poznanie ich postaw wobec tego nałogu oraz określenie stopnia świadomości, jaka jest odpowiedzialność zawodu lekarza dentysty w kształtowaniu zachowań prozdrowotnych w społeczeństwie.

MATERIAŁ I METODY

Projektem objęto 345 studentów I - V roku Oddziału Stomatologii, Wydziału Lekarskiego UJCM w Krakowie. Badanie przeprowadzono w roku akademickim 2009/2010 za pomocą dostosowanego do tego celu kwestionariusza wg Barengo i wsp. oraz Vanobbergen i wsp., opartego o wytyczne WHO, zbliżonego do metodologii GATS (19, 20). Anonimowy kwestionariusz składał się z 12 pytań dotyczących postaw studentów wobec palenia tytoniu oraz stopnia ich uzależnienia. Pytania dotyczyły: regularności palenia tytoniu, liczby wypalonych dotychczas papierosów, rodzaju wypalanych produktów tytoniowych, podejmowanych prób rzucenia nałogu, okresu palenia tytoniu oraz liczby wypalanych dziennie papierosów. Pytania dotyczyły też stosunku studenta do palenia tytoniu, świadomości szkodliwego wpływu papierosów na zdrowie oraz postawy wobec leczenia uzależnienia od tytoniu. Część pytań dotyczyła odpowiedzialności i obowiązku podjęcia przez lekarza dentystę próby nakłonienia pacjentów do podjęcia leczenia, rzucenia nałogu nikotynowego. W opracowaniu statystycznym zastosowano test chi-kwadrat.

WYNIKI

Liczba studentów wszystkich roczników stomatologii wynosiła 345, z czego w badaniu wzięło udział 312

osób, co stanowi 90,4 % ogółu. Ankiety zwróciło 312 (100%) respondentów. I tak, kwestionariusz wypełniło 60 z 62 studentów I roku (96,8%). Przebadano 44 z 55 studentów (80,0%) z II roku i 50 z 60 z III roku (83,0%). Wśród studentów IV roku zbadano 73 z 77 (94,8%) oraz 85 z 91 (93,4%) V roku studiów (tab.I a).

Tabela I a. Liczba studentów objętych badaniem i odpowiedzi (%)

Table I a. The number of students and responses (%)

Rok studiów	Liczba studentów na roku	Liczba odpowiedzi	Procent odpowiedzi (%)
Pierwszy	62	60	96,8
Drugi	55	44	80,0
Trzeci	60	50	83,0
Czwarty	77	73	94,8
Piąty	91	85	93,4
łącznie	345	312	90,4

Tabela I. Odpowiedzi na pytanie: Czy wypaliłeś w swoim dotychczasowym życiu conajmniej 100 papierosów?

Table I. Have you smoked at least 100 times during your lifetime?

Czy paliłeś przynajmniej 100 razy w ciągu swojego życia (papierosy, cygara lub fajkę)?	Liczba studentów				Suma	
	K		M			
	N	%	N	%	N	%
Nie	53	64,6	151	66,5	204	66,0
Tak	29	35,4	76	33,5	105	34,0
Suma	82	100,0	227	100,0	309	100,0

K – kobiety; M – mężczyźni

N - liczba badanych; % - procent

W czasie prowadzenia badania 105 osób (34% ogółu badanych studentów wszystkich roczników) deklaroowało, że w ciągu całego swojego życia wypaliło co najmniej 100 papierosów, w tym 76 kobiet (33,5%) i 29 mężczyzn (35,4%). Natomiast grupa studentów, którzy stwierdzili, że nie wypalili w swoim życiu 100 papierosów wyniosła 204 osoby (66%) - 53 mężczyzn (64,6%) i 151 kobiety (66,5%) (tab.I). Regularne palenie papierosów w przeszłości podało 70 z 310 respondentów (22,6%), tj. 53 kobiety spośród 228 (23,2%) i 17 mężczyzn spośród 82 (20,7%). Wśród 239 ankietowanych 77,1% nigdy regularnie nie paliło, w tym 175 kobiet (76,8%) i 64 mężczyzn (78,0%). Jeden student (1,2%) zaznaczył obie odpowiedzi (tab.II). Na pytanie dotyczące palenia obecnie, 212 spośród 310 pytaných studentów (68,4%) zadeklarowało, że nie palą tytoniu, w tym 156 studentek (68,4%) i 56 studentów (68,3%). Okazjonalnie papierosy paliły 54 kobiety (23,7%) i 18 mężczyzn (22,0%), w sumie 72 osoby (23,2%). Pozostali - 26 osób (8,4%), czyli 18 kobiet (7,9%) i 8 mężczyzn (9,8%) paliło tytoń codziennie (tab.III). W grupie osób aktualnie palących - 96 osób (17 kobiet i 25 mężczyzn)

mniej niż jednego papierosa dziennie wypalało 44 studentek (62,0%) i 15 studentów (60,0%), a 21 osób (21,9%), 15 kobiet (21,1%) i 6 mężczyzn (24,0%) mniej niż jedną paczkę (20 szt.) dziennie (tab.IV). Spośród 90 palaczy (92,8% z grona 97 badanych) 67 kobiet (94,4%) i 23 mężczyzn (88,5%) paliło papierosy z filtrem. Wśród 91 respondentów 43 (47,3%) podejmowało conajmniej pięciokrotnie próbę rzucenia palenia z powodzeniem na conajmniej przez 24 godziny. W tej grupie znalazły się 34 kobiety (51,5%) i 9 mężczyzn (36,0%). Trzydziestu (30,6%) z 98 ankietowanych w ciągu ostatniego miesiąca (od momentu badania) paliło tytoń przez 1-4 dni,

Tabela II. Odpowiedzi na pytanie: Czy kiedykolwiek paliłeś regularnie tytoń?

Table II. Have you ever smoked regularly?

Czy kiedykolwiek paliłeś regularnie?	Liczba studentów				Suma	
	M		K			
	N	%	N	%	N	%
Nie	64	78,0	175	76,8	239	77,1
Tak	17	20,7	53	23,2	70	22,6
Nie+Tak	1	1,2	0	,0	1	,3
Suma	82	100,0	228	100,0	310	100,0

K – kobiety; M – mężczyźni

N - liczba badanych; % - procent

Tabela III. Odpowiedzi na pytanie: Czy obecnie palisz tytoń?

Table III. Do you smoke currently?

Czy obecnie palisz?	Liczba studentów				Suma	
	M		K			
	N	%	N	%	N	%
Nie palę	56	68,3	156		212	68,4
Tak, codziennie	8	9,8	18	7,9	26	8,4
Tak, od czasu do czasu	18	22,0	54	23,7	72	23,2
Suma	82	100,0	228	100,0	310	100,0

K – kobiety; M – mężczyźni

N - liczba badanych; % - procent

Tabela IV. Odpowiedzi na pytanie: Ile średnio papierosów wypalasz dziennie?

Table IV. How many cigarettes daily do you smoke on average?

Ile średnio wypalasz papierosów dziennie?	Liczba studentów				Suma	
	M		K			
	N	%	N	%	N	%
< 1 papieros dziennie	15	60,0	44	62,0	59	61,5
< pół paczki dziennie	6	24,0	15	21,1	21	21,9
Okolo pół paczki dziennie	2	8,0	11	15,5	13	13,5
> pół paczki, ale < paczkę dziennie	1	4,0	1	1,4	2	2,1
Paczkę dziennie	1	4,0	0	,0	1	1,0
Suma	25	100,0	71	100,0	96	100,0

K – kobiety; M – mężczyźni

N - liczba badanych; % - procent

do tej grupy należało 25 kobiet (34,7%) i 5 mężczyzn (19,2%), a 13 (13,3%) paliło codziennie. W tej grupie było 10 kobiet (13,9%) i 3 mężczyzn (11,5%).

Druga grupa pytań zawartych w kwestionariuszu dotyczyła świadomości skutków palenia tytoniu oraz biernego palenia dla zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem zdrowia jamy ustnej. Z 305 ankietowanych 241 (79,0%) odpowiedziało, że palenie jest bardzo szkodliwe, a 57 (18,7%) że szkodliwe. Na pytanie dotyczące szkodliwości biernego palenia - 237 spośród 307 (77,2%) osób oceniły wpływ biernego palenia na zdrowie jako bardzo szkodliwy, 47 osób (15,3%) jako szkodliwy. Z 307 studentów pytanych o wpływ palenia papierosów na zdrowie jamy ustnej 250 (81,4%) określiło go jako bardzo szkodliwy, a 47 (15,3%) jako szkodliwy.

W ostatniej części ankiety pytania dotyczyły roli lekarza dentysty w zwalczaniu nałogu palenia tytoniu. Na pytanie "Czy odpowiedzialnością i obowiązkiem lekarza dentysty jest nakłanianie pacjenta do rzucenia palenia tytoniu?" pozytywnie odpowiedziało 143 (46,3%) spośród 309 ankietowanych, ale aż 65 osób (21,0%) nie zgodziło się z takim twierdzeniem, zaś 53 osoby (17,2%) odpowiedziały „nie wiem”. Na pytanie o skuteczność działań podejmowanych przez lekarza dentystę w celu nakłonienia pacjenta do rzucenia palenia 142 osoby (46%) spośród 309 stwierdziły niską ich skuteczność, a 73 osoby (23,6%) miały wątpliwości co do sensowności takich działań.

Dokładna analiza zebranych danych ze względu na płeć wykazała, że nie ma statystycznie istotnej różnicy w odpowiedziach kobiet i mężczyzn na zadane w kwestionariuszu pytania. We wszystkich przypadkach poziom istotności wyniósł $p < 0,05$ (chi-kwadrat). Jedynie w pytaniach dotyczących odpowiedzialności i obowiązku lekarza dentysty w nakłanianiu pacjenta do rzucenia palenia tytoniu oraz ocenie zwiększenia szansy na rzucenie palenia przez pacjenta na skutek namowy lekarza dentysty, opinie studentów i studentek nie były rozłożone równomiernie, jednakże różnice te nie były istotne statystycznie.

DYSKUSJA

Szacuje się, że w ciągu najbliższych 50 lat palenie tytoniu przyczyni się do śmierci około 450 mln ludzi (1). Wyniki badań Global Health Professionals Survey (GHPS), przeprowadzonych w 2005 roku przez WHO w 10 krajach świata wśród studentów III roku kierunków związanych z opieką zdrowotną (3) wykazały względnie wysoki odsetek codziennych i okazjonalnych palaczy papierosów, przekraczający 20% w 7 spośród 10 badanych krajów. Aż 87–99% studentów ma świadomość swojej ważnej roli do odegrania w zachęcaniu

palaczy do porzucenia nałogu, przy czym 5–37% z nich przeszło formalne szkolenie w tej dziedzinie (3).

W Polsce studenci uczelni medycznych nie przechodzą takiego szkolenia, a w programie studiów brak jest nauczania o rozpoznawaniu i leczeniu zespołu uzależnienia od tytoniu (2). Jednocześnie studenci nie są objęci żadnym programem pomocy w zaprzestaniu palenia papierosów. Badania ankietowe wśród dorosłych Polaków z 2002 roku wskazują, że palenie tytoniu jest w naszym kraju wciąż powszechnym zjawiskiem – obecnie pali 41% mężczyzn i 28% kobiet, w tym 39% mężczyzn i 24% kobiet pali tytoń codziennie (2). Przeprowadzony sondaż wskazuje, że na tle ogólnopolskiej sytuacji epidemiologicznej rozpowszechnienie nawyku codziennego palenia tytoniu wśród studentów uczelni medycznej jest nieco niższe. Może to wynikać z lepszych, niż w ogólnej populacji zdrowotnych nawyków tej grupy. Niestety, w porównaniu z innymi krajami odsetek palących studentów jest w Polsce większy. Na przykład, w Norwegii i w Stanach Zjednoczonych codziennie pali papierosy zaledwie 3–5% studentów medycyny, z kolei w krajach takich jak Grecja, Serbia, Rumunia i Węgry, studenci stomatologii byli częstszymi palaczami (10, 11, 12, 13).

Studenci amerykańskiego stanu Południowej Karoliny aż w 89% wyrazili opinię, że na studiach medycznych powinno być organizowane szkolenie w kierunku udzielania porad antynikotynowych, ale tylko 39% spośród nich czuło się kompetentnymi do udzielania takich porad. Opinie te zmieniały się w zależności od roku w którym prowadzono badania (21).

Jaskólecki i wsp. przeprowadzili w 2007 roku badanie ankietowe pośród 87 studentów III roku i 53 studentów IV roku Oddziału Stomatologicznego, 12 studentach Licencjackich Studiów z Ratownictwa Medycznego Wydziału Zdrowia Publicznego w Bytomiu, 17 studentów Podyplomowych Studiów Zarządzania i Administracji w Ochronie Zdrowia przy Wydziale Lekarskim w Zabrze i Politechnice Śląskiej, 113 studentów IV roku oraz 82 studentów VI roku Wydziału Lekarskiego w Zabrze (razem: 364 respondentów). Na pytanie „czy obecnie palisz tytoń?” odpowiedziało pozytywnie 78 respondentów (21,4%), w tym 48 kobiet (21,3%) i 30 mężczyzn (21,6%). Częstość palenia tytoniu ze względu na reprezentowany kierunek studiów, przedstawiało się następująco: Zarządzanie – 2 osoby (11,8%), Lekarski – 27 osób (13,8%; /w tym 14 studentów IV roku, tj. 12,4% i 13 studentów VI roku, tj. 15,9%), Ratownictwo – 3 (25,0%), Stomatologia – 46 (32,9%) /w tym: III rok – 26 (29,9%); IV rok – 20 (37,7%)/. W grupie studentów aktualnie niepalących, „palenie kiedykolwiek” deklarowało 76 (26,6%) respondentów, w tym: 42 kobiety (23,7%) i 34 mężczyzn (31,2%). Dane dotyczące osób, które kiedykolwiek „rzuciły palenie”, ze względu na reprezentowany kierunek studiów, przedstawiały się

następująco: Zarządzanie – 0 (0,0%), Lekarski – 44 (26,2%), Ratownictwo – 2 (22,2%), Stomatologia – 30 (31,9%). Uzyskane odpowiedzi potwierdzają spostrzeżenie o sumarycznym mniejszym odsetku palących studentów niż odsetek osób palących w populacji generalnej dorosłych Polaków. Wyjątek stanowili studenci Oddziału Stomatologicznego, w grupie których nie stwierdzono różnic (4).

Skop i wsp. objęła badaniami 210 studentek I i IV roku studiów UJCM Krakowie. W zależności od roku studiów badaną populację podzielono na dwie grupy główne: I grupa – 111 kobiet z IV roku Wydziału Lekarskiego i II grupa – 99 kobiet z I roku Wydziału Lekarskiego, Oddziału Stomatologii i Dietetyki. W badanej populacji papierosy paliło 25,2% kobiet z grupy I i 19,5% kobiet z grupy II. Około 10% badanych z obu grup paliło papierosy w przeszłości. Większość palących studentek paliła papierosy okazjonalnie (20% badanych z grupy I i 15,5% z grupy II), a tylko 5% kobiet z I i IV roku studiów paliło regularnie. Wśród palaczek dominował niski poziom uzależnienia (92,6% uzależnionych z grupy I i 100% z grupy II). U 2/3 uzależnionych od nikotyny kobiet z I i IV roku studiów wykazano dużą motywację to zaprzestania palenia tytoniu (22).

Stacey i wsp. w swoim przeglądzie piśmiennictwa dotyczącym wzorców używania tytoniu przez personel medyczny zauważyli, że częstotliwość palenia różni się znacznie w zależności od regionu. Daje się odczuć także tendencję spadkową w liczbie osób palących wśród lekarzy i lekarzy dentyków, ale tylko w niektórych krajach (np. w USA) (23).

Przeprowadzony w niniejszej pracy sondaż, a także porównanie z wynikami innych autorów i opracowań, potwierdzają konieczność zwiększenia wysiłków zmierzających do eliminacji nałogu palenia tytoniu wśród studentów uczelni medycznych. Większość studentów ma świadomość szkodliwego wpływu palenia na zdrowie i rozumie swoją przyszłą rolę związaną z zachęcaniem palaczy do porzucenia nałogu, lecz jedynie 12,0% z nich uważa, że mają one realne przełożenie na powodzenie w zwalczaniu nałogu palenia tytoniu. Dane te są zbliżone do większości wyników uzyskanych przez innych autorów, częstość palenia wykazuje tendencję spadkową, wyniki nie są jednak tak optymistyczne jak te, które uzyskano na gruncie amerykańskim.

WNIOSKI

1. odsetek codziennych palaczy wśród studentów stomatologii UJCM w Krakowie, jakkolwiek nieco niższy niż w ogólnej populacji, jest wysoki
2. studenci są świadomi szkodliwości czynnego i biernego palenia, lecz decyją o rzuceniu palenia

- u studentów medycyny i stomatologii wydaje się być złożona, wieloczynnikowa oraz tylko częściowo związana z reprezentowanym kierunkiem studiów
3. studenci stomatologii UJCM w Krakowie doceniają rolę lekarza dentystry w profilaktyce i leczeniu nałogu palenia tytoniu, jednakże nisko oceniają skuteczność takich działań
4. stopień rozpowszechnienia palenia tytoniu oraz opinie studentów wskazują, iż edukacja antynikotynowa oraz profilaktyka palenia są niezbędnym elementem nauczania w uczelniach medycznych
5. edukacja antynikotynowa i profilaktyka związana z walką z nałogiem palenia tytoniu wydają się niezbędnym elementem nauczania w uczelniach medycznych
6. proces unikania palenia winien być rozpoczęty bardzo wcześnie (szkoła podstawowa, gimnazjum)
7. w procesie profilaktyki i edukacji antynikotynowej w większym stopniu powinny wziąć udział media (organizacje publiczne, TV, prasa)
8. lekarze powinni dawać przykład i nie palić tytoniu, skoro mają prowadzić profilaktykę i akcje antynikotynową
9. w prowadzeniu profilaktyki i edukacji antynikotynowej powinny brać udział wszystkie specjalności medyczne
10. przy układaniu planów, strategii antynikotynowych należy uwzględnić różnice regionalne.

PIŚMIENNICTWO

1. Tobacco Control Database. WHO Regional Office for Europe. <http://data.euro.who.int/Default.aspx?TabID=2404>.
2. Siemińska A, Jassem JM, Uherek M, Wilanowski T, Nowak R, Jassem E. Postawy wobec palenia tytoniu wśród studentów pierwszego roku medycyny. *Pneumonol. Alergol. Pol.* 2006; 74: 383–388.
3. Globalny sondaż dotyczący używania tytoniu przez osoby dorosłe (GATS); Polska 2009-2010; Ministerstwo Zdrowia, WHO; Warszawa 2010; ISBN: 978-83-99691-75-2.
4. Jaskólecki H, Tyrpień M, Stęplewski Z, Joško J. Socjomedyczne i psychologiczne uwarunkowania decyzji o zaprzestaniu palenia tytoniu u studentów medycyny. *Now Lek* 2007, 76, 5, 418-421.
5. Tong EK, Strouse R, Hall J, Kovac M, Steven A. Schroeder SA. National survey of U.S. health professionals' smoking prevalence, cessation practices, and beliefs *Nicotine Tob Res*, 2010; 12, 7, 724–733.
6. Smith DR, Leggat PA. A comparison of tobacco smoking among dentists in 15 countries. *Int Dent J.* 2006 Oct;56(5):283-8.
7. Rodrigues GA, Galvão V, de Assis Viegas CA. Prevalence of smoking among dentists in the Federal District of Brasília, Brazil. *J Bras Pneumol.* 2008;34(5):288-293.

8. Casals-Peidró E, Otero-Romero S, Cuenca-Sala E. Prevalence of smoking among dentists in Catalonia - Spain (2006). Literature review of smoking cessation practices in the dental office. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*. 2008 Oct1;13(10):E671-7.
9. Mas A i wsp. Smoking habits among sixth-year medical students in Spain. *Arch Bronconeumol* 2004; 40: 403-408.
10. Smith DR, Leggat PA. An international review of tobacco smoking in the medical profession: 1974-2004, *BMC Public Health* 2007, 7:115 (<http://www.biomedcentral.com/1471-2458/7/115>).
11. Smith DR, Leggat PA. An international review of tobacco smoking among dental students in 19 countries. *Int Dent J*. 2007 Dec;57(6):452-8.
12. Patkar AA i wsp. A comparison of smoking habits during medical and nursing students. *Chest* 2003; 124: 1415-1420.
13. Valaker T, Jonassen T, Bakke P. Smoking habits among medical students in Bergen. *Tidsskr Nor Laegeforen* 2005; 125: 276-277.
14. Sima A, Piko B, Simon T. Epidemiologic study of the psychological health and risk behaviors of medical students. *Orv Hetil* 2004; 145: 123-129.
15. Akvardor Y i wsp. Substance use in a sample of Turkish medical students. *Drug Alcohol Depend* 2003; 72: 117-121.
16. Jossieran L i wsp. Knowledge, opinions, and tobacco consumption in a French faculty of medicine. *Presse Med* 2003; 32: 1883-1886.
17. Veryga A, Stanikas T. Smoking habits, attitudes and smoking cessation among sixth-year medical students of Kaunas University of Medicine. *Medicine (Kaunas)* 2005; 41: 607-613.
18. Vakeflin Y i wsp. Tobacco smoking habits, beliefs and attitudes among medical students in Tirana, Albania. *Prev Med* 2002;34:370-373.
19. Barengo NC, Sandström PH, Jormanainen VJ, Myllykangas MT. Changes in smoking prevalence among Finnish physicians 1990-2001. *Eur J Public Health* 2004; 14: 201-203.
20. Vanobbergen J, Nuytens P, van Herk M, De Visschere L. Dental students' attitude towards anti-smoking programmes: a study in Flanders, Belgium. *Eur J Dent Educ* 2007; 11: 177-183.
21. Cannick GF, Horowitz AM, Reed SG, Drury TF, Day TA. Opinions of South Carolina dental students toward tobacco use interventions. *J Public Health Dent*. 2006 Winter;66(1):44-8.
22. Skop-Lewandowska A, Jaworska J. Poziom uzależnienia od nikotyny oraz motywacja do zaprzestania palenia wśród studentek UJCM w Krakowie. *Probl Hig Epidemiol* 2011, 92(4): 754-757
23. Stacey F, Heasman PA, Heasman L, Hepburn S, McCracken GI, Preshaw PM. Smoking cessation as a dental intervention - Views of the profession. *Brit Dent J*, 2006, 201; 2, 109-113.

Otrzymano: 13.10.2011 r.

Zaakceptowano do druku: 1.12.2011 r.

Adres do korespondencji:

Prof. Maria Chomyszyn-Gajewska
Katedra Periodontologii i Klinicznej Patologii Jamy Ustnej
IS UJCM
ul. Montelupich 4, 31-155, Kraków
tel/fax: +48(12) 4245420
email: mdgajews@cyf-kr.edu.pl